

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гірник О.Т.

слухач;

Слободяник В.І.

кандидат психологічних наук, доцент;

Сірко Р.І.

кандидат психологічних наук, доцент,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Відомо, що підлітковий період розглядається як такий, під час якого суперечності розвитку набирають особливої гостроти. Це зумовлено специфічними явищами, що свідчать про перехід від дитинства до дорослості, що супроводжується якісною перебудовою усіх сторін розвитку особистості. Саме у цей період відбувається усвідомлення дитиною своєї індивідуальності, змінюється її ставлення до навколишнього світу, до себе, до інших людей, відбувається перебудова потреб та мотивів, поведінки. Водночас змінюються вимоги суспільства до підлітка. У зв'язку з цим підлітку необхідно погоджувати свої потреби з очікуваннями оточуючих та вимогами соціальних норм.

Мета дослідження: теоретико-емпіричний аналіз індивідуально-психологічних особливостей переживання кризи особистостями підліткового віку

Поняття вікових криз пов'язане, з закономірностями психічного розвитку людини. Процес пізнання світу людиною, фізичного, інтелектуального, духовного та психічного розвитку починається з моменту народження, продовжуватися на протязі всього життя і закінчується після смерті.

Термін «вікові кризи» був уведений Л.С. Виготським визначав їх як цілісна зміна особі людини, що регулярно виникає при зміні стабільних періодів і розглядав, це як критеріїв вікової періодизації, характерних для конкретного етапу розвитку. По Виготському, вікова криза обумовлена виникненням основних новоутворень передуювання стабільного періода [2; 6].

Підлітковий вік один із найважливіших періодів розвитку особистості. В залежності від того, як він пройде у підлітка буде залежить його подальше становлення, як особистості [7; 6].

Американський психолог Ст. Хол ще на початку ХХ століття, докладно освітив тему підліткового віку. Відносив його до перехідного, проміжного періоду розвитку, періоду «бурі й натиску», а зміст підліткового віку він охарактеризував як «кризу самосвідомості». Тільки переборовши цю кризу, підліток здобуває «почуття індивідуальності». А поки це не наступило, він буде

перебувати в стані пошуку свого «Я», йому буде властива нестійкість, яка проявляється в наступних моментах: висока активність змінюється ослабленням, самовпевненість змінюється сором'язливістю, егоїзм може переходити в альтруїзм, веселий, піднятий настрій переміняється апатією, спокійна зосередженість раптом переходить у нескінченні міркування, прагнення до новачій може поступитися місцем любові до родини й т.д. [5, с. 67].

Окремо слід вказати на підліткову кризу, пов'язану з духовним зростанням і зміною психічного статусу. Хоча в цей період відбувається об'єктивна зміна соціального положення отрока (виникають нові відносини з близькими, однолітками, вчителями; розширюється поле діяльності і ін.), найважливішим чинником, що впливає на виникнення кризи, є рефлексія на внутрішній світ і глибока незадоволеність собою. Втрата ідентичності з самим собою, не співпадання колишніх уявлень про себе з сьогодишнім станом – ось основний зміст підліткових переживань. Незадоволеність може бути такою сильною, що з'являються нав'язливі стани: непереборні пригноблюючі думки про себе, сумніви, страхи. При цьому зберігається критичне відношення до цих станів, що посилюють відчуття підлітка [4].

Таким чином, індивідуально-вікові особливості підлітків обумовлені:

- особливостями біологічного розвитку організму;
- культурно-історичним середовищем, як сферою їхнього росту й розвитку;
- умовами навчання й виховання;
- резервами індивідуального розвитку [9].

Причому процес розвитку індивідуально-вікових особливостей носить поступальний характер [3, с. 44-45].

Внутрішньою рушійною силою процесу розвитку є єдність протилежностей, що борються. Вирішення внутрішніх протиріч і приводить через стрибок до нового етапу розвитку. Результатом індивідуально-вікового розвитку на кожному етапі є формування психічних новотворів, які являють собою якісно новий спосіб функціонування психіки, особистості, а розкриття їх субстратних характеристик дозволяють прогнозувати хід розвитку особистості. Виникнення психічних новотворів характеризує «безперервний процес саморуху» особистості (Л.С. Виготський). Причому процес саморуху в сучасній психологічній науці розглядається в єдності двох протилежних сторін:

- інтеріоризація існуючих у поза соціальними факторами, їхнє засвоєння;
- вихід за межі накопиченого досвіду, сформованих навичок, звичок, якостей особистості [8].

Вивчення індивідуально-вікових особливостей дітей необхідно для виявлення резервів розвитку підлітків. Знання й користування в педагогічній практиці резервів розвитку підлітків більш успішно навчати й виховувати дітей. Перед педагогом встають проблеми: як сформувати позитивну навчальну мотивацію, розвивати пізнавальну навчальну мотивацію, розвивати пізнавальну й творчу активність, захопити, зацікавити, розбудити. Ученими й практиками затрачаються колосальні зусилля для їхнього вирішення. Але чомусь установилася сумна закономірність: чим далі йде процес навчання, тим нижче активність учнів. У соціальну технологію взаємини по формулі «учитель постачає – учень

споживає», пізнавальна мотивація учня, вибір учнем свого місця в житті не вписується. Знамениті «чомучки» саме тому й залишаються в дошкільному дитинстві, що в них на життєвому шляху встановлюється шлагбаум «відповіді без запитань». Формується певний тип учня – інтелектуального споживача [1, с. 47].

Проведено теоретичний аналіз підходів до вивчення особливостей кризи підліткового віку, та особливостей її перебігу. Визначені основні індивідуально-психологічні особливості особистості підлітка, які впливають на специфіку кризи підліткового віку та розвитку самооцінки особистості.

Список використаних джерел:

1. Бернс Р. Развитие «Я-концепции и воспитание» : пер. с англ. / Р. Бернс. – М.: Прогрес, 1986. 421 с.
2. Виготський Л.С. Педологія підлітка: Собр. соч.-й у 6 т. – М.: Педагогіка, 1984. – Т. 4. – С. 5-242.
3. Психологія подростка : учебное пособие / Б.С. Волков. – Москва : Академический проект : Гаудеамус, 2005. – 208 с.;
4. Литовченко Н.Ф., Здоровець Т.Г. Психокорекція депресії у підлітковому віці // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 4. – С. 40-50.
5. Колесов Д.П. Современный подросток. Взросление и пол.: Учебное пособие. – М.: МПСИ Флинта, 2003. – 200 с.
6. Сірко Р.І., Слободяник В.І. Використання психологічного тренінгу для подолання кризових станів у психолога. *Сучасна психологія: теорія і практика*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 5-6 травня 2017 р. Херсон, 2016. С. 94-98.
7. Сірко Р.І., Слободяник В.І. Тренінг саморегуляції як психологічний засіб подолання кризових станів особистості психолога. *Філософсько-психологічні аспекти духовності в економіці та управлінні*: зб. тез III всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 19 квітня 2017 р. Львів, 2017. С. 246-248.
8. Слободяник В.І., Сірко Р.І. Аналіз психологічних особливостей кризи підліткового віку. Збірник тез наук. практ. конф.: *Створення безпечного середовища як умова формування позитивного життєвого шляху особистості дитини...*, м. Львів, 24 травня 2013 р. Львів, 2013. С. 56-58.
9. Слободяник В.І., Сірко Р.І. Особливості використання психологічного тренінгу для подолання кризових станів у психологів ДСНС України. *Стратегія реформування організації цивільного захисту*: матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 16 травня 2018 р. Київ, 2018. С. 261-263.

Козігора М.А.

викладач психології,

Луцький педагогічний коледж

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, уміння й навички, тренують сенсорні